
GESCHIEDENIS VAN LOENHOUT

VROEGER EN HEDEN 1938

DOOR CHR. OOSTVOGELS

DRUKKERIJ DE BIÈVRE, LEOPOLDSLEI 14, BRASSCHAAT

VOORWOORD.

Verleden jaar kwam een persoon ten mijnent die zegde een schrijven ontvangen te hebben van een zijner kinderen die een examen moest gaan afleggen en daartegen een opstel moest maken over een Geschiedenis zijner gemeente. Daarom schreef hij naar huis of vader daar niet eens zou naar vernemen en zoo mogelijk zulk boek te bekomen en op te zenden.

Hij had al seffens gedacht daar heb ik nog nooit van gehoord van een Geschiedenis van Loenhout en daarom kwam hij mij vragen of ik niet wist of zooiets bestond.

Ik zegde hem die bestaat niet en een tijd later bedacht ik dat het altijd aangenaam is iets over de gemeente waar men geboren is en woont te vernemen.

Daarom heb ik voorgenomen zoo veel het mijn geheugen toelaat aan mijne medeburgers mijne bevindingen mede te deelen al wat onze gemeente betreft en hen een kijk te geven over het verledene.

Zoo ik daarmede onze inwoners kan aangenaam zijn ben ik alreeds voldaan.

Loenhout, een dorp in de Antwerpsche Kempen, groot 3110 hectaren 66 aren en 50 centiaren, met tegenwoordig meer dan 2300 inwoners, is begrensd ten Noorden aan Wuestwezel, scheiding de beek de groote Aa en de gemeente Zundert, ten Oosten aan Meir, Minderhout en Hoogstraten, ten Zuiden aan Sint Lenaerts en Brecht en ten Westen aan Wuestwezel, scheiding de groote beek.

Omtrent het ontstaan van Loenhout is niets met zekerheid bekend maar zeker is het dat haren oorsprong zeer oud is ook dat over duizende jaren alhier vruchtbare gronden moeten bestaan hebben kan men gissen uit het feit dat hier in de beek oude boomstammen zich bevinden van kolossale dikte en dat iedereen nog kan bestadigen. Die boomen moeten zekerlijk in deze streek gegroeid zijn want de beek de groote Aa neemt haren oorsprong bij Westmalle waar de scheiding is van het Maas en Scheldebekken en de beek te Brecht nog maar een bescheiden beekje is. Ook drijven hout en boomen toch nooit stroomopwaarts zoodat die boomen verderop niet gegroeid zijn. Er bevinden zich ook nog bezijden de beek in de lage beemden nog vele zulker boomstammen ; als men aldaar in de weide graaft kan men zulks bevinden. Die zullen daar zekerlijk met groote overstromingen gezonken zijn en ook de beek ondergaat gedurigaan veranderingen van bedding dat weet iedereen.

De heer Montens heeft vroeger jaren uit de beek houtblokken laten uitgraven en omdat zij zoo hard schenen er

iets uit te laten verwerken, maar zoo ze een tijd in de zon lagen brokkelden ze gansch vaneen. Maar het bewijs is toch geleverd dat vroegertijd alhier zware boomen groeiden en dat bestaat niet op dorre en schrale gronden.

Ook moet deze streek over duizende jaren reeds bevolkt geweest zijn, dat bewijzen de vondsten die vroeger tijd gedaan zijn want toen over een tachtig jaar Mijnheer Montens in de Wachelberg en op zijn eigendommen de heide liet ompspitten om er mast op te planten vond men op een paar voeten diepte in den grond een zestal aarden potten of urnen met menschen assche. Een viertal er van heeft hij naar Antwerpen gezonden maar twee bevinden zich hier nog op het Kasteel.

Eigenaardig is het wel dat die begraafplaatsen nu nog den naam van bergen dragen zooals Wachelbergen en Tommelberg. Ja in vroeger tijden wierden de lichamen der dooden verbrand, de assche in potten verzameld en op eene hoogte begraven, en die begraafplaatsen noemden men « tumulus ». Zekerlijk komt daar het woord Tommelberg wel van voort. Op die plaats zijn over veel jaren ook urnen uitgegraven die nu nog in het museum van Brecht te zien zijn.

Die urnen of aarden potten zijn zuiver afgewerkt, van een dertig centimeter doorsneden en een vijf-en-twintig centimeter hoogte, een weinig buikvormig met een diep gerand scheel op zoodat ze goed gesloten zijn. Maar zegde mij een dokter, hoe weet men dat die potten menschen assche bevatten. Wel zegde ik, bij die assche zijn nog veel beenderen, die wel verbrand maar niet vergruist zijn, ik heb er van in handen gehad die nog al een zekere lengte hadden en waar de scharnieren nog aan te zien waren. Aldus besloot de doctor kan men het bestadigen wat beenderen het zijn.

Ook heeft men vroegertijd de inwoners van vele dorpen eenen spotnaam toegevoegd. Zoo dragen de Loenhoutenaren nu nog den bijnaam van Pezerikken ; die van Wuestwezel horten ; die van Brecht mastedoppen en die van Hoogstraten « spilzakken » hetwelk vroegertijd soms

nog al eens tot ruzie en vechtpartijen aanleiding gaf bijzonder in den tijd toen de militieloting nog bestond.

Ter vergelijking met Loenhout geef ik hier de grootte der omliggende gemeenten weer :

Brecht 6184 hectaren 75 aren 87 centiaren.

Calmpthout 5989 hectaren. Esschen 4800 hect. Oostmalle 2827 hect. Westmalle 2329 hect. St Lenaerts 2881 hect. Wuestwezel 6006 hect. Hoogstraten 1311 hect. Meer 3798 hect. Minderhout 1611 hect. Rijckevorsel 4724 hect.

In het midden der XVe eeuw kwam de heerlijkheid van Loenhout in het bezit der heeren Van der Marcke en moet alsdan ook reeds eene welvarende gemeente geweest zijn getuige den grootschen aanleg der kerk in het begin der XVIe eeuw aan welks oprichting zekerlijk de heeren Van der Marcke het hunne hebben bijgedragen daar de twee gekleurde glasramen op het hoogkoor de beeltenissen dragen van Robrecht Van der Marcke met vrouw en kinderen en boven in het jaartal 1537. De kerk is ruim met een breed aangelegde toren waarboven eene lange achthoekige naald.

Vroeger jaren had het hoogkoor een indrukwekkend grootsch hoogaltaar, in 1899 vervangen door een beeldhouwwerk van J. Gerrits van Antwerpen, door toedoen van den Eerw. Heer Adriaensen, alsdan Pastoor te Loenhout. De predikstoel, een werk van Fr. Somers, dagteekent van 1778 en stelt voor, Jezus en de Samaritaansche Vrouw, is eene der schoonste hier in den omtrek. Ook een merkwaardig hoogzaal. Maar bovenal een prachtig kunststuk uit de XVe eeuw is het beeldhouwwerk van Sint Quirynusaltaar. Ook eenen schoonen Kruisweg is over een zestigtal jaren de kerk geschonken door Constant Van den Berg, heer van Maxburg. Toentertijd heeft men de binnen muren der kerk ook bekleed met eiken paneelen op ruim 2.50 meter hoogte; een werk van timmerman Jan Moonen.

In het begin der vorige eeuw heeft men in de middenbeuk der kerk eenen nieuwen vloer in blauwen arduinsteen gelegd. Vroeger was die gansch belegd met grafzerken uit vroegere eeuwen en waarvan men de beste nog in de zijbeuken heeft gebracht, waar ze zich nog bevinden. Daarop kan men de namen aantreffen van vroegere bewoners

onzer gemeente als zijnde de : Mertens, Van der Kloot, Aernouts, Augustijns, Rombouts, Moons, de Crom, Van den Langenberg, Staas en Vorselmans. Deze waren over drij of vier honderd jaar bijna allen « Borgemeester » of « Scepene » te Loenhout. Te dien tijde was het eene groote eer in de kerk begraven te worden enkel voorbehouden aan de vooraanstaande inwoners der gemeente.

Men heeft ook in de kerk een eiken kader hangen met de foto's of beeltenissen der 12 gesneuvelde jongens van Loenhout uit den oorlog van 1914-1918.

Opdat de dierbare helden onzer gemeente uit den grooten oorlog in de herinnering onzer bevolking zouden blijven voortleven en in hunne gebeden zouden gedachtig blijven, zoo wil ik hunne namen alhier vermelden ter latere gedachtenis :

Adr. Van Aken	Fr. Belet
Jos Aernauts	A. Elst-Meeusen
Henri Aernouts	Corn. Sips
Aug. »	Jan Stoffels
Arn. Bevers	Leon. Kuypers
Frans Bartholomeeusen	P. J. Van Dijck

Ook had Loenhout nog een twaalfstal vrijwilligers die bijna allen naar het leger trokken toen de Duitschers reeds hier in Loenhout waren en de grenzen bewaakt werden. Op het einde van 1915 brachten de Duitschers langs geheel de Hollandsche grenzen draden met sterken electrischen stroom beladen, die bij aanraking de onmiddellijke dood met zich bracht. En toch waren er nog veel moedige jongelingen die er 's nachts bij doodsgevaar onder door graafden en langs Holland het Belgische leger gingen vervoegen. Ook hadden de Duitschers nabij den draad veel blokhuzen gebouwd waar soldaten in gelegerd waren om den draad te beschermen en den doortocht van vrijwilligers te verhinderen en ook de spionage.

Loenhout heeft ook in mijnen levensloop verscheidene jongelingen tot den dienst des Heeren zien geroepen waaronder ten 1ste den Eerwaarden Heer Corn. Van Dijck, overleden na eenige jaren Priesterschap te Brussel; ten tweede, den Hoogerw. bisschop Monseigneur Van Dijck, missionaris van Scheut, overleden in 't najaar 1937, op 76 jarigen ouderdom in zijn missiegebied Mongolië. In 1928 had hij nog een bezoek gebracht aan Loenhout. Dat jaar bereidde men alhier zich voor om het honderdjarig jubelfeest te vieren van zijne moeder Theresia Van Dijck, die in den zomer in Juli honderd jaar zou worden, maar den Heer des Hemels had er anders over beschikt en zij stierf twee maanden voor haar verjaardag en daarmee viel het feest in duigen.

Monseigneur Van Dijck ontving de tijding in China op het oogenblik dat hij zich ging inschepen om het feest alhier te komen opluisteren. Nu hij kwam toch over en werd alhier met grooten luister ingehuldigd. Alsdan heeft hij een half jaar in België vertoefd en is dan weder naar zijne geliefde kristenen in Mongolië vertrokken.

Dan heeft men verder nog : De Eerweerde Heeren

Eduard Spruit	overleden
Jan Van Gestel	pastoor te Achter Oolen
Jos Van Nueten	overleden
Frans Van Dijck	thans pastoor te Schilde
Frans Van Gastel	professor te Lier
Aloys Meeusen	thans pastoor te Schooten, nieuw parochie (2 gebroeders)
Corn. »	professor te Hoogstraten
Eduard Speltinx	missionaris van Scheut
Jos Vissers	» » »
Louis Quirijnen	2 gebroeders, Paters Jesuiten
Frans »	der witte paters van Afrika
Corn. Vermeiren	Dominikaan
Louis Bogaerts	

Degene die in voorbereiding zijn om in 't kort het heilige Priesterschap te ontvangen zijn :

Eerw. Corn. Aernouts

» Gerard Vermeiren

» Fr. Vinck

» Jos Vermeeren, der Paters Capucienen

» Jan Aertsen, der missiën van Scheut

Daarenboven telt Loenhout ook zeer vele Eerweerde Zusters in 't klooster, verspreid over verschillende ordens, waaronder : Gasthuisnonnen, ziekendienststers, Zusters voor de missiën en vele voor het onderwijs.

Van vroegere Priesters van Loenhout heb ik nooit gehoord dan van den Eerw. Heer Van Elsakker ; men zegde altijd Priester Elsackers, die over ruim honderd jaar alhier op rust leefde en in het dorp het hoog huis bewoonde. Hij bezat in Loenhout veel eigendommen, twee of drij hoeven, veel gronden en maste bosschen en ging dagelijks zijne getijden bidden in het prieltje van het speelhof, dat hem ook toebehoorde, zoo zegden in mijn jonge jaren oude menschen.

De kerk van Loenhout is gelegen op den huffel, in den volksmond den heuvel geheeten. Ten noorden der kerk, of het gehucht den heuvel heeft men het dorpgehucht hetwelk volgens de overlevering het begin van Loenhout uitmaakte. Daar ook moet vroegertijd de kerk gestaan hebben, maar dat zal wel lang geleden zijn. Men heeft er nog een perseel grond welk men nu nog het kerkblok noemt; ook nog den nonnenakker en een vijver, de Visserij genaamd, welke naar men zegt de vijver was der vroegere Pastorij. Ook noemd men de grond daartegenaan de grond van de Pastorij. Hij behoort nog aan het kerkfabriek.

Op de dorpplaats hebt ge nog eenige oude huizen staan met aardige waaiers boven de deur en zoo sterk gebouwd dat ze den tijd nog lang kunnen weerstaan. Een klein huizeke is over eenige jaren afgebroken welk, volgens het zeggen van oude menschen, opgebouwd was met den steen der vroegere pastorij. Men noemde het « huizeke van Marissen » in mijn jonge jaren bewoond door zekeren Maris Bervoets van Lier, een voddenkooper.

Langs den Oosterkant van het dorp, als verlengenis van de Dorpstraat, heeft men het Oostereindgehucht, zekerlijk alzoo genoemd omdat het in 't oosten van de dorpplaats gelegen was. Van het dorp gaat ook nog eene straat naar den zoogenaamden « bareel » ten einde de Stoffezandstraat. Ja over een zestigtal jaren was daar de barreel waar de voerlieden die met kar of wagen over den steenweg passeerden barreelgeld moesten betalen, maar zulks is over vijftig jaar afgeschaff. Dien steenweg aldaar, gelegd over een negentig jaar tot het gehucht Terbeek en

later rond 1880 verder op naar Hoogstraten, was den eersten steenweg in Loenhout.

Vandaar ook loopt een straat eigenlijk de oude « brechtsche baan » langs het Molenakker over het Sticht naar Brecht.

Ten noorden van het dorp moet vroeger ook nog een kasteeltje gestaan hebben met daar tegenover een vijver waar middenin een parkje lag met een prieeltje en welk met eene brug toegankelijk was van de straat die naar het gehucht Terijk leidt. Dat bestond nog over een honderd jaar en werd door het volk het speelhof geheeten. Thans zijn die vijvers in weiden herschapen, maar menschen van jaren zeggen nog daar was vroeger het « Speelhof ».

Een weinig daarvan oostwaarts heeft men het schuttersveld, een stuk grond van tachtig à negentig aren groote, behoorende, de noorderhelft aan de handboog-gilde Sint Sebastiaan en de zuiderhelft aan de Kruisboog-gilde. Daar stonden vroeger twee gebouwen « doelenhuisjes » geheeten, van in de jaren 1600 en waar de schutters der gilde tot over een twintigtal jaren des Zondags op de doelen kwamen schieten. Het waren sterke gebouwen, maar spijtig genoeg over eenige jaren afgebroken. Verder doorgaande hebt ge de streek Den Dijck en den Ouden Dijk met daarachter de Winkels de Laren, het Rechuit en de Vlast met daartegenaan eene groote vlakte met weivelden het Hoogbosch genaamd.

Ten Westen van de Dorpplaats is eene dreef naar het kasteel der familie Montens d'Oosterwijck. Dit gebouw nog een ouden burgt van over een driehonderd tal jaren was vroeger eeuwen het eigendom der heeren van Vollenhovén. Met de Fransche Revolutie aangeslagen, zoo kwam er in 't begin der verloopende eeuw een Fransch heerschappij zekere De Merqui van het kasteel bezit nemen ; men zegde hier onder het volk dat het er eenen van den raad der vijfhonderd was. Naderhand rond de jaren 1830-1840 bevond zich eenen rentmeester, Lambert genaamd, op het kasteel, die den eigendom beheerde. De heerlijkheid van Loenhout wierd verkocht rond de jaren 1840 aan zekeren heer Elsen. Deze begon met al de zware boomen ter markt

te brengen hetwelk, volgens geloofswaardige personen zooveel opbracht als hij voor alles betaald had.

Deze heer Elsen had vier zonen welke de heerlijkheid van Loenhout na hun vaders dood onder elkaar verdeelden. De eenē was Mijnheer Elsen-Huysmans, die de boerderij de « Platbuis », die der Katerstraat, waar C. Van Dijck woont, en in de Bergstraat die van Jef van Marten van Rikken, alsook den « Hengsbroek » voor zijn deel had. Den tweede, M. Elsen-Rancelot die den eigendom van het Popendonk had. Den derde dan M. Elsen-Cateau had de Meiren met eene hoeve op Sneppel en op het Hegt voor zijn deel. De vierde had het kasteel met de landerijen en bosschen der omgeving. Deze verkocht zijn deel (buiten den houten molen op Molenakker staande die hij reeds verkocht had aan de familie van Dijck) aan den heer Montens wonende op het kasteel van Ravenstein bij Lier, welke een afstammeling was van een Spaansch kapitein die alhier ingeburgerd was toen België nog aan Spanje behoorde.

Deze heer had drij kinderen en met het Kasteel van Loenhout te koopen had ieder kind een hof. Zijne dochter, gehuwd met den graaf de Marnix behield het kasteel bij Lier. De beide zonen waren een tweeling waarvan de oudste Alexander, gehuwd met jonkvrouw Dubois de Vroylande het kasteel van Massenhoven beerfden en de jongste, Albert Montens-Storms, het kasteel van Loenhout voor zijn paart kreeg rond 1849.

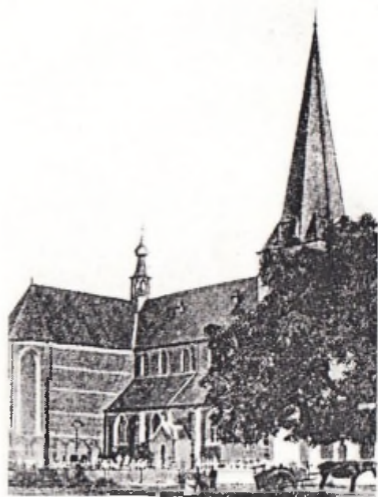
Deze edele familie, die sedert bijna eene eeuw het wel en wee van Loenhout heeft meegemaakt had alhier algauw de harten des volks veroverd.

Wanneer de heer Montens zich in 1850 in Loenhout kwam vestigen liet hij den omtrek van het kasteel in schoone waranden herscheppen, onder de kundige leiding van den vermaarden architect Fuchs van Brussel die er uitnemende schoone landschappen heeft verwezenlijkt. Ook liet hij de vijvers rond het kasteel aanmerkelijk vergrooten en al de bosschen en motjes zijn alsdan opgeplant.

De groote dreef van het dorp kwam vroeger recht door tot het kasteel want dien zwaren beuken boom die

Gemeentehuis en Oorlogsgedenkteeken.

De Kerk van Loenhout.

Binnenzicht der kerk.

Het Nonnenklooster en H. Hartbeeld.

Het Kasteel van Loenhout.

op een berg tegen den vijver staat is nog eenen van de vroegere dreef. Het kasteel zelf is met voortreffelijke materialen opgetrokken men kan bijna geen nagel in den muur krijgen en het dak is alles van zuiver hard eiken timmerhout zoodus onverslijtbaar. Ook bevind er zich nog een gevang langs den noorderkant onder den toren. Verders heeft men schoone droge kelders onder gansch het kasteel.

Toen de heer Montens zijn verblijf alhier kwam nemen waren de inwoners nog gebukt onder groote armoede en ellende zelfs het grootste gedeelte der boeren had het al niet veel beter dan de arbeiders. Oude menschen weten er nog van mede te spreken. Vreemde granen en voederstoffen waren nog onbekend, het koren dat op de magere akkers (want vreemde meststoffen bestonden ook niet) gewonnen werd, diende tot broodbakken en een weinig voor het vee, het overige wierd ter markt gebracht.

Wit brood was toen nog niet gekend. De aardappels waren het voornaamste voedsel, maar ze waren te dien tijde nog slecht bestand tegen ziekte, zoodat met natte jaren de aardappels meestal rot waren waardoor de armoede nog oneindig vergrootte.

Mijnheer Montens liet na korten tijd alhier verblijvende veel werken uitvoeren zoodat hij alras veel volk te werk stelde soms tot dertig man en meer aan den prijs van een frank per dag. Dat loon was wel weinig maar toch beter iets als niets, want vele werklieden konden alsdan geen werk vinden. Voor de ambachten was het al niet veel beter, want als er een jaar was dat eene boerderij moest opgebouwd worden dat was hun al eene groote voldoening, want daar werkten de ambachten bijna een geheel zomer aan. En des winters waren er vele ambachtslieden die bij de boeren gingen smeken om voor den kost te mogen komen dorschen, want in dien tijd waren er nog geene dorschmachiënen; alles moest met den vlegel gedorschen worden en vermits er dan in den winter nog veel ander werk buiten moest geschieden, als houtkappen en binden, soms tot twee, drij ja tot vier duizend mutsers toe, ook masten spellen in de bosschen rijven en dat alles

naar huis voeren. Zoo waren de boeren 's morgens al vroeg aan het dorschen in de schuur bij het licht van een smoutlantaarn, ja zelfs van drij, vier uren af en dan stond 's morgens te zes uur de botermelkpap met rogge zemelen gereed met een paar rogge boterhammen (zonder boter) maar met platte kees op zoo zuur gelijk hengst, zooals ze toen zegden.

Voor de menschen was de armoe groot en voor het vee niet minder. Vele jaren heb ik geweten dat in de lente bij verschillende boeren het vee smorgens moest geholpen worden om op te staan, daarvoor gingen de geburen malkander helpen. Veel vee had achter op den rug en bezijden geen haar meer van armoede, « afgeblot » zegde men dan. Sommige beesten konden met moeite in de lente bij de eerste wei geraken. Ook waren er alsdan nog wel een dertig of veertig ossenboeren in Loenhout met twee, drij, of vier koeien, welke nu alle peerden hebben, want thans is er geen enkele os meer in Loenhout.

Al de boerderijen die langs den Zuiderkand van eene straat lagen waren te dien tijde ook allen met den voorkant naar de zon gebouwd en den achterkant van het huis langs de straat; dat was om de melk in den kelder koel te houden, want een kelder in den zonkant bedierf de melk te rap. Ook stonden de boerderijen meestal in eene laagte om veel mest te kunnen maken, want dat had elke boer te weinig en natuurlijk waren er nog geene stallen waar de beesten op steene vloeren stonden. Meestal waren de stallen diepe kuilen als zij leeg gemaakt werden en buiten het stroo werden ook nog veel rosflaggen, die men uit de weide en akkerkanten hakte, in den stal gebracht.

Vroegertijd waren de weiden ook nog niet met draad afgespanen, zinken draad bestond nog niet. De koeien moesten den ganschen zomer tweemaal daags naar de wei geleid worden, met eene koord welke men onder de horens vastbond en dan eenen strop aan het rechteroor, waardoor de dieren zich gemakkelijk lieten leiden en met eenen houten staak vastgemaakt in den grond op de weiden lieten grazen. Ook al de jongens en meisjes van tien, twaalf jaar en ouder, van werkman, ambachten en bur-

gerij, gingen alsdan bij de boeren dienen als koeihoeder of als klein meid of koeihoedster, aan zes of zeven frank per maand, de kleinste meestal maar voor den kost alleen. Het loon der boerenkrechten was alsdan ook nog niet hoog. Een beste krecht betaalde men te dien tijde zooal van achttien tot twintig frank per maand en een groote volslagen meid verdiende van vijftien, zeventien tot ten allerhoogste achttienfranken per maand. Een werkvrouw of meisje die bij de burgerij of boeren ging uit werken won dan zeven stuivers en de kost per dag. (Een stuiver was vier centen en een half of 9 centiemen en te dien tijde wierd onder den frank alles met stuivers berekend). Ook hadden die vrouwen in het geheel op verre na alle dagen geen werk.

Maar de inkomsten der boeren was ook dan nog weinig want de prijs van een koei was zooal van twee tot driehonderd frank; de boter, tachtig tot negentig centiemen per maat of den halven kilo en de eieren als laagste prijs drij of vier centiemen en als hoogste acht tot tien centiemen, maar dan waren er bijna geen.

Varkens voor de markt werden er ook nog bijna geene gemest; om een voor zich zelve te mesten had men al moeite genoeg, want twee varkens te slachten was maar weinige boeren mogelijk. Het was op vele plaatsen van 's morgens tot 's avonds pap want soep kwam te dien tijde ook nog weinig ter tafel. Men had geen vet voor soep te maken. Bij vele als de patatten goed gelukt waren werden des 's morgens ook aardappels geeten en in plaats van vet — want dat was er zoo weinig — was de saus overal bijna smout met water.

De smout werd uit koolzaad « sloren » genaamd geslagen en in ieder dorp was alsdan een smoutslagerij. Alle boeren legden jaarlijks een blok land met « sloren » welks zaad zij later naar de smoutslagerij brachten om voorraad te hebben om saus te maken en ook licht, want er was alsdan nog geen petrool of electriek gekend en smout werd in de lamp gebluust in eene « smoutpier » alzo noemde men zulke lamp. Het is nog maar een vijf en zeventig jaar geleden dat voor het eerst in deze streek petrool

gekend was ook alzoo met fosfoorstekjes. In mijn jongste jaren weet ik nog goed dat men alhier met solferstekken leurde. Om vuur te maken gebruikte men vroeger nog den « tondel », dat was een doosje met een klein keitje, waar men vuur uitsloeg met eenen ijzeren haak die dan een soort zwam aan het branden bracht. Ik heb nog oude menschen gekend die alzoo hunne pijp aanstaken.

Wat is toch alles veranderd.

Ook was er alsdan nog geen enkele stoof in Loenhout in de huizen. Overal moest men koken en vuur maken met hout en turf. Gelukkige menschen die stook genoeg hadden. Het hout wierd jaarlijks verpacht en 't was somtijds wat hoog in prijs voor arme menschen zoodat er 's winters nog al veel hout gingen rapen. De boeren reden jaarlijks dertig, veertig, ja tot zestig karren met turf binnen en elke boer had alsdan een turfkot. Ja, bij een turf-vuur was het in den winter bij de boeren ook gezellig des 's avonds als den koeiketel over het vuur hing, want elke boer had eenen koperen ketel van dertig of veertig emmers groot waar ze kaf met wat licht graan en rapen in kookte voor het hoornvee. Maar zoo het wat veel winter was en hard vroor dan was het in de groote boeren huizingen soms niet om te keeren, van voor zou men zich bij 't ketelvuur de schenen verbrand hebben en van achter bevroren.

Des 's morgens werd overal vooreerst de assche bij den haard afgedragen in een daarvoor bestemden houten bak en in het asschekot gestort, want een asschekot had alsdan iedereen en de assche wierd bewaard als meststof voor den akker.

Ook beleefde men met de asschebakken soms een klucht, want het is gebeurd dat 's Maandags s' morgens al de asschebakken van de inwoners nabij de kerk des nachts door eenige « balkers » op den heuvel op een hoop gedragen waren waar dan elk den zijnen kon gaan hialen.

Ge kunt denken wat een geroezemoes zulks teweeg bracht en soms ook nog veel krakeel op den hoop toe.

Zeep bestond dan ook nog niet en om te wasschen.

gebruikte men loog van houtskolen, welke men uit den bakoven bekwam, want elk huis had alsdan eenen oven en ieder bakte zijn eigen brood. Suiker was ook nog iets raars, de moeders zegden alsdan dat er de tanden van uit vielen omdat men er niet zoude aan snoepen. Nu er was er niet gauw in huis dan tegen Kermis om op de rijstap te doen en bij de geboorte van een kindje dan was het suikerboterhammen, maar anders kwam er geen suiker op een jaar tijds in huis. Ook was toen nog geen beetwortelen suiker uitgevonden. Zelfs werden er nog bijna geen beeten geplant; slechts hier en daar eenige meest bij de burgerij.

In mijn jongste jaren hadden ook de oude menschen bij het slapen gaan eene gebreide lange muts op « pek-muts » geheeten, met een troske boven op en die zij in den winter diep over de ooren trokken. Ja, vele hadden die soms geheele dagen op bij wintertijd. Ook had jong en oud voor 's winters eene haren klak op het hoofd en des zomers eene hooge zijden klak in buisvorm.

Ook in den zomer in de plaats van eenen frak droeg men eenen blauwen lijnwaden kiel en des Zondags een paar laarzen tot aan de knie aan de voeten men een paar hoefijzers onder den hiel.

Ook hadden de mannen in den zomer allen eenen wit rood strepen hemdrok over het hemd aan, want truien waren nog onbekend en in den winter eenen dikken roode wollen hemdrok in baai, welke zeer warm waren en waarmee ze 's Zondags al was het koud buiten gingen wandelen zonder frak aan. De vrouwen droegen ook allen blauwe baaien rokken en onder den bovenrok sommige nog een rooden baaien waar ze nog al konden mee pronken en ook in den winter een borstlijf, « slapelef » geheeten in zelfde stof zoodat ze er alsdan warm inzaten.

De hemden waren allen van zeer sterk lijnwaad dat alhier in de dorpen geweven werd want in alle dorpen waren er vroegertijds wevers. Ik heb er nog aan het werk gezien toen ik klein was. Des winters zat het vrouwvolk 's avonds veelal aan het spinnewiel om vlasgaren te maken welk zij later naar den wever brachten om daar lijn-

waad uit te laten maken. Het katoen was toen nog onbekend en eveneens waren er alsdan nog geene fabrieken.

De vrouwen hadden ook bij groote koude in den winter allen een gristoof onder de voeten om zich te verwarmen als zij zaten te stoppen, te naaien of te spinnen. Die stoven waren een houten bakje met van boven een drietal latten op en van voor eene opening waar ze een aarden potje gevuld met gloeiende houtskolen of turf inschoven.

De vrouwen droegen allen in den winter lange lakene mantels met achter op den rug eene kap welke ze bij groote koude over den kop trokken. Men ziet er hier en daar nog dragen door oude vrouwen. Daarbij op het hoofd eene lichte muts, « trekmut » genaamd en daarover een gevlochten strooien hoed met breede gekleurde linten op die soms nog al kostelijk waren volgens hunnen stand. Ook droegen ze alsdan schoone gekleurde neusdoeken over de schouders welke thans als oudheden zeer gezocht zijn. De meisjes hadden op het hoofd des Zondags fijne witte kanten mutsen op « kornet » geheeten, met groene, bruine of gele linten versierd en de jonge meisjes hadden een zwart mutsje op in zelfden vorm en 's zomers een netteken.

Geen vrouwen of meisjes zag men blootshoofd. Op werkdagen droegen zij donkere gespikkelde mutsen die men « lollekens » noemde en die ook kunstig bewerkt waren. Vrouwen en meisjes droegen het haar allen lang, welk ze eigenaardig breide of « slinderen » van achter op het hoofd bijeen brachten tot een « dod » noemde ze dat en de begoede klas hadden op hun best gouden bellen in de ooren, een gouden ketting met kruis rond den hals en een gouden broos van voor op den neusdoek.

Dat was alles in den goeden ouden tijd.

Een tien minuten gaans achter het hof van Mijnheer Montens was vroegertijd het « Vonderboschke » in mijn jonge jaren zeer berucht en gevreesd omdat het er spookte weinige waren er die daar 's avonds of 's nachts dierven langs gaan als men van Wuestwezel kwam.

Gaat men vandaar weer Loenhout op, dan heeft men vooreerst de van ouds gekende boerderij de « Donk » en een vijf minuten verder op klein Neerven de hoeve het « Verbrand Hof » genaamd. Zekerlijk zal aldaar vele eeuwen geleden ook wel een kasteel of hof gestaan hebben want daar dichtbij ligt nog een grooten vijver den « Hellekuil » geheeten, maar die ze nu ook al mee dicht maken wijl de inwoners van rond de kerk aldaar hunnen afval en vuilnis mogen komen instorten.

Verder Brecht op heeft men het groot Neerven met vele boerderijen en van ouds gekende akkergronden en daarachter de groote weivelden de Blakt. Ten einde groot Neerven hebt ge het gehucht het heiënd waar tegenaan de schietbaan ligt die over een zestigtal jaren van het Kamp van Brasschaat tot daar verlengd werd en tot proefveld dient der kanonnen.

Van Neerven over het « hegt » komt men op den « tommelberg » ook nog een algemeen gekende boerderij. Aldaar heeft men over een zestig jaar voor-historische voorwerpen en urnen uitgegraven. Voortgaande komt men in de Bergstraat, ook « Berenstraat » genoemd, met groote uitgestrekte boerderijen en verderop door de Hoenderstraat op den « Heibaard ». Daar was het dat in vroegere jaren een zekeren heer Verduren (men noemde hem meestal baron Verduren) zich kwam vestigen. Deze was

een allerzonderlingst man die allerlei gespuis, leurders en schooiers aldaar huisvesting aanbood, maar thans is dat volkje daar volledig verdwenen.

Vandaar naar den steenweg op Hoogstraten komt men op het gehucht de Vossingers. Daar bevinden zich tegenwoordig vele frissche boerderijen want die zijn er nu sedert een twintig jaren meer dan verdubbeld en alle bosschen en heidevelden zijn er thans in vruchtbare akkers en weiden herschapen.

Daarachter op de Vossingers heeft men ook nog het « galgeveld » waar vroeger eeuwen de galg was opgericht en de groote misdadigers werden opgeknoopt. In iedere gemeente wierd te dien tijde het gerecht uitgeoefend door de schepenbank welke vonnisde en voor moord en wraakroepende diefstallen tot de galg verwezen. Dat galgenveld rond de drij hectaren en een half groot behoorde nog aan de gemeente toe die het in 1922 bij openbare bieding heeft verkocht aan Adr. De Jong, welke het in weide heeft omgekeerd.

Komt men van de Vossingers terug kerkwaarts dan hebt ge eerst nog de uitgestrekte boerderij de « Platluis » gelegen aan de baan op Meir thans ligt daar ook een steenweg. Nu die wat opgegaan dan komt men aan de « Munt », een eigendom van den heer baron Van Havre, eigenaar van het landgoed de « List » onder Schoten. De Munt, rond de twee honderd hectaren groot, had vroeger jaren prachtige mastbosschen en in onze jonge jaren ging er de jeugd van Loenhout en omliggende dorpen in den zomer boschbeziën, « klokkebijen » in den volksmond genoemd, plukken. Volgens overlevering moeten daar vele eeuwen geleden verscheidene boerderijen gestaan hebben. De benamingen van vele perseelen bosch doen daar niet aan twijfelen. Men heeft er den Graatakker, het Laagveld, den Speurieakker, de Hanerijt, enz. Thans is er het grootste gedeelte der mastbosschen sedert eenige jaren uitgerooid en heeft de eigenaar er weer eenige hoeven opgebouwd.

Over een zestigtal jaren nestelden aldaar ook nog vossen en adders, alhier aiërs geheeten. Zekerlijk waren

er ook vroegertijd wolven, want men heeft er ook nog het Wolfsbosch.

Komt men van de Munt weer terug op den steenweg naar Hoogstraten dan bevindt ge u op het gehucht « Terbeek » met winkel en herbergen, rondom; zeer vruchtbare akkers en schoone hoeven. De Terbeeksche Kermis, tweede Zondag van October, is van ouds gekend en altijd druk bezocht geweest. Nevens het huis Van der Zanden heeft men de dreef die naar het kasteel Maxburg onder Meir leidt.

Van Terbeek ook ligt er een steenweg naar het Popendonk ook eene vruchtbare streek eertijds gekend als de heerlijkheid van Popendonk. Hier in de kerk bevindt zich nog een grafsteen van in de jaren 1670 van een zekeren Van den Langenberg, regiseur der heerlijkheid van Popendonk.

Vroeger jaren was dit gehucht meestal eigendom der heeren Elsen, welk na diens dood altermaal verkocht werd. Het waren uitgestrekte boerderijen die meest door de pachters derzelve over een 40 tal jaren aangekocht werden en thans in verschillende hoeven verdeeld zijn.

Komt men van Popendonk terug over de vonder der beek de kleine Aa, langs het Molenbosch kerkwaarts, dan ziet men daar den ontakelden steenen molen staan over ruim honderd jaar opgericht door eenen genaamden Compeere, die hem latertijd verkocht aan Adr. Speltinx. Maar tegenwoordig hebben de windmolens afgedaan daar nu alles met stoommachienen gemalen wordt.

Eenige passen van daar is men aan het Kappelleke over verscheidene eeuwen aldaar opgericht. Binnen is een gedenksteen in den muur geplaatst van vrouwe Catharine Perez, overlēden in 1661. Eenige stappen verder in den tienpont, bevindt zich de melkerij, opgericht over een veertigtal jaren en welke de boeren oneindig veel voorspoed gebracht heeft.

Het was de heer Jozef Montens die op 8 Januari 1897 met 49 boeren eene vereeniging stichtte waarbij de Melkerij tot stand kwam en waar sedertdien alle boeren der gemeente zijn bij aangesloten zelfs ook nog vele uit

het omliggende zoodat ze nu meer dan 300 leden telt. Wat voordeel en gemak deze instelling de boeren heeft bijgebracht is berekenbaar. Voortijds eer de melkerij bestond brachten de groote boeren hunne boter en eieren zelf ter markt en reden wekelijks met de kar naar Antwerpen. De kleine boeren brachten ze hier ter winkel die ze voorts naar de stad zonden. Vroeger moesten de boeren de melk zelf boteren, de groote boeren met eenen hond in den «botermolen» de kleinere met drij, vier uren en soms nog meer in de boterstand te stampen en dan de boter te kneden en in maten van een halven kilo te verwerken. Ja, de melkerij en ook de boerenbond gesticht in 1895 hebben den vooruitgang van den boerenstand bewerkt. Door de lessen, op den boerenbond gegeven, werden de boeren op de hoogte gebracht van den vooruitgang der landbouwwetenschappen waardoor zij op nieuwe methoden hun akkers en weiden begonnen te bewerken.

Als wij terugdenken op den ouden tijd wat al slavenwerk de boeren alsdan moesten te werk stellen op hunne landerijen en zoo we nu er eene vergelijking mede maken, dan is de vooruitgang sedert een veertigtal jaren ontzaglijk. Waar over vele jaren nog bijna de helft van Loenhout heide en mastbosschen waren is nu niets meer dan vruchtbare akkers en weiden te vinden. Heide is in Loenhout niet meer en slechts nog een weinig mastbosschen.

Ja Loenhout is in zake landbouw de Parel der Kempen geworden.

De veekweek is ook verbazend toegenomen en varkens worden met duizenden per jaar vet gemaakt; men komt boeren tegen die er soms bij de honderd op stal hebben. Ge kunt denken wat handel in granen en voeder en in meststoffen zulks in onze gemeente te weeg brengen.

Ook moeten de boeren zelf niet meer inspannen om voeders en meststoffen thuis te krijgen, neen alles wordt thans met trakteurs of anderszins bij den boer thuis gebracht. Zelfs de eieren moeten de winkeliers bij den boer ten huize afhalen en de winkelwaar thuis bezorgen evenals de bakkers die het brood ook overal ten huize moeten

bestellen want er zijn maar weinige boeren meer die zelf nog bakken.

Daarbij heeft elke boer een speciaal gebouw laten aanbrengen voor zijne kiekens, die thans ook elke boer in groote hoeveelheid houdt, ja men heeft thans boeren die nu in de maand November tot ver over de honderd eieren per dag rapen wanneer er vroegertijd bijna geen eieren waren. Maar thans kweekt men vroege poeljen, men geeft ze hitsende voeders en men brengt de kiekens den dage-raad bij middel van electrisch licht, want alle boeren hebben het electrisch licht in huis en stal. De jonge kiekjes worden thans niet meer door de « kloek », moeder hen, uitgebreed en opgevoed, maar met broedmachinen, ter wereld gebracht en als tweedaags kiekjes door de boeren aangekocht en in verwarmde plaatsen opgekweekt. Hoevele duizenden, ja miljoenen eieren Loenhout jaarlijks voortbrengt is niet te berekenen.

Kortom de landbouw is alhier thans een bron van voorspoed en grootheid der gemeente.

Daar voor den oorlog van 1914 heel zeldzaam een boer in zijne oude dagen nabij de kerk kwam uitrusten zoo zijn ze thans talrijk die zich bij het dorp komen nederzetten, want sedert den oorlog is de boer een bemiddeld man geworden daar ze bijna allen eigenaar hunner boerderij zijn en voor den oorlog veelal pachters waren.

't Is daardoor dat Loenhout een rijk dorp is. Want zoo de frank na den oorlog reeds tweemaal in waarde is gedaald tot op een tiende zijner vroegere waarde de eerste maal in 1926 en de tweede maal in 1936, zoo zijn de eigendommen ook minstens tienmaal in prijs geklommen. Zelfs de heivelden in de omliggende dorpen die voor den oorlog een of twee frank per roei verkocht werden, ziet men nu dertig, veertig ja tot zestig frank en meer per roei betalen, en boerderijen voor den oorlog van twintig tot dertig duizend frank waarde gaan nu tot 400.000 frank toe. De boeren zijn de heeren der dorpen geworden. Wij leven thans in een Wonderland!

Gaat men van de melkerij weer terug langs het Kapelleke, dan komt men in de Kapelstraat, die sedert eenige jaren een groote verandering heeft ondergaan ja, zelfs zoodanig dat ze op eene straat in eene stad gelijk. Langs daar komt men aan de kerk terug. Vlak voor den heuvelplein hebt ge de van ouds gekende herberg « de drij Zwaantjes », vroegertijd bewoond door zekeren Baas Cammens, op wien Hendrik Conscience zijn boek Baas Ganzendonk heeft samengesteld, want Conscience heeft daar nog ingekwartierd geweest na 1830, toen onze soldaten de grenzen nog moesten bewaken en Conscience was ook een volontair.

Dat Baas Cammens een zeer hoovaardig man was bewees het volgende, dat ze mij in mijn jonge jaren vertelde. Hij ging naar het hoogbosch en bood aldaar eenen koeihoeder twee frank zoo hij in het park in den vijver die daar is wilde springen. Ge moet niet bevreesd zijn zegde hij hem ik zal u seffens er uit halen, hetgeen de jongen dan ook deed. Nu Cammens ging naar het gemeentebestuur om een aanvraag te doen voor eene decoratie welke hij ook bekam voor moed en zelfopoffering.

En daarvoor kreeg baas Cammens dan
 't Kruis van eer op de borst
 Voor moed en onverschrokkenheid
 Van onzen goeden Vorst.

Latertijd werd de drij Zwaantjes bewoond door heer Verbert, vroeger boschwachter der heerlijkheid van Loenhout, die twee dochters had waarvan de eene gehuwd was

met Jozef Van Hooydonck van Calmpthout, die alhier het bedrijf voortzette en de andere gehuwd met Richard Boom, de vader van Karel Boom, beroemde kunstschilder van Hoogstraten.

In de Kerkblokstraat heeft men de jongens gemeente school aldaar opgericht in 1879 met de hoofdonderwijzerswoning daar nevens hetwelk het jaar te voren daar is opgebouwd. Vroegertijd was de jongensschool op den heuvel juist voor de kerk waar nu het gemeentehuis staat. Over bijna honderd jaar kreeg men in Loenhout als hoofdonderwijzer den heer Mannekens, die tevens de gemeente secretaris en ontvanger was ook terzelfdertijd daarbij nog koster en organist, welke bedieningen hij tot ieders voldoening kwijtte ; hij overleed in 1880 op hoogen ouderdom na verscheidene jaren op rust gesteld te zijn.

Na hem kwam als hoofdonderwijzer Jan Warmoes van Schelle achter Antwerpen, die tot 1884 alhier onderwijs verschafte. In 1879 met de nieuwe schoolwet kreeg men te Loenhout tot hoofdonderwijzer en tegelijkertijd koster en organist, den heer Alfons De Roy van Wuestwezel een man met bijzondere talenten die den dank onzer bevolking verdiend heeft om het voortreffelijk onderwijs waaraan velen onzer inwoners hunne ontwikkeling te danken hebben gehad. Hij was eenig als onderwijzer en als koster zou men tevergeefs de weergaven gevonden hebben ; hij overleed plotseling in 1919.

In de Stoffezandstraat nabij den vroegeren barreel heeft de oud-notaris van Loenhout, heer Em. Van Nueten, in 1891 een prachtig gebouw tot woning met schoone waranda laten aanbrengen, welke den ingang van ons dorp aangenaam doet uitkomen.

Op den hoek der Kapel- en Warandestraten juist voor den heuvel bevindt zich het Nonnenklooster, in 1913 grootsch heropgebouwd door toedoen van den heer Em. Montens. Daar was vroegertijd de reeds van eeuwen gekende herberg de « Keizer », rond 1860 aangekocht door den heer Montens, die het gebouw herinrichtte en ter beschikking stelde aan de Eerweerde Zusters van Gijzegem om er onderwijs aan de meisjes van Loenhout te

verschaffen. Vroeger bestonden alhier geene scholen voor meisjes, er waren slechts eenige vrouwen die de meisjes leerden lezen en schrijven en de catechismus onderwezen, alsook de meisjes leerden breien, want sokken en kousen werden vroeger allen thuis gebreid; er waren dan nog geen geweven kousen, dat bestond nog niet.

Verschillende straten komen langs alle kanten op het kerkplein uit. Ge hebt de Kapelstraat, de Tienpontstraat, de Steenweg op Brecht, de Stoffezandstraat, of Steenweg op Wuestwezel, het Kerkblok en de Warandestraaten, de beide laatste waren vroeger jaren nog maar een lijkweg langs beide zijden afgesloten met draaiboomen en geen wegenis gevende dan aan de eigenaars der straat en bij geval van overlijden het vervoer der lijken over gezegde wegen van het dorp gehucht en ten einde de Warande van de Weverstraat. Deze draaiboomen bestonden nog over negentig jaren.

Dan hebt ge nog het Pastoorstraatje alwaar ten einde de Pastorij staat aldaar aangekocht rond 1629. Over een zestigtal jaren is er nog een stuk aangebouwen voor de onderpastoors welke vroeger hunnen intrek hadden in andere huizen der gemeente. Achter in den hof tegen het Kerkblok staat ook nog eene oude schuur die vroegertijd voor de tienden diende. Ja, vroeger eeuwen bestond dat hier overal dat de boeren jaarlijks het tiende van hunnen oogst moesten afstaan aan de Pastorij en welke men in die schuur bergde. Nu nog leveren de boeren jaarlijks eene kar mest aan de Pastorij om den hof te bemesten maar dit is niet verplichtend en de boeren geven dat uit ter harte. In mijn jonge jaren was het ook de gewoonte dat rond Paschen vrouwen met eenen korf bij de boeren gingen om eieren voor den Pastoor en koster in te zamelen maar zulks is over een veertigtal jaren afgeschaft.

Zoo hebben wij Loenhout eens rond geweest en langs alle kanten doorkruist, alle plaatselijke herinneringen opgehaald, de verleden en tegenwoordige toestanden voor oogen onzer lezers gebracht en eenieder kan nu oordeeln hoe gelukkig den toestand onzer bevolking hedendaags geworden is door de vlijt en werkzaamheid onzer

dappere bevolking, die gekend is hier in 't rond om hunnen moed, spaarzaamheid en vooruitgang, bijzonder wat den landbouw en veeteelt aangaat.

Thans zijn er ook vele onzer inwoners begonnen met zich toe te leggen op de fruitteelt, bijzonder met aardbeziën, frambozen en roode en zwarte bessen, welke voor onze bevolking ook eene bron van voorspoed zou kunnen uitmaken, hetwelk wij hopen bewaarheid te worden.

Moge de Voorzienigheid de vooruitstrevende inzichten onzer moedige werkers steunen tot heil en zegen van ons geliefd Loenhout.